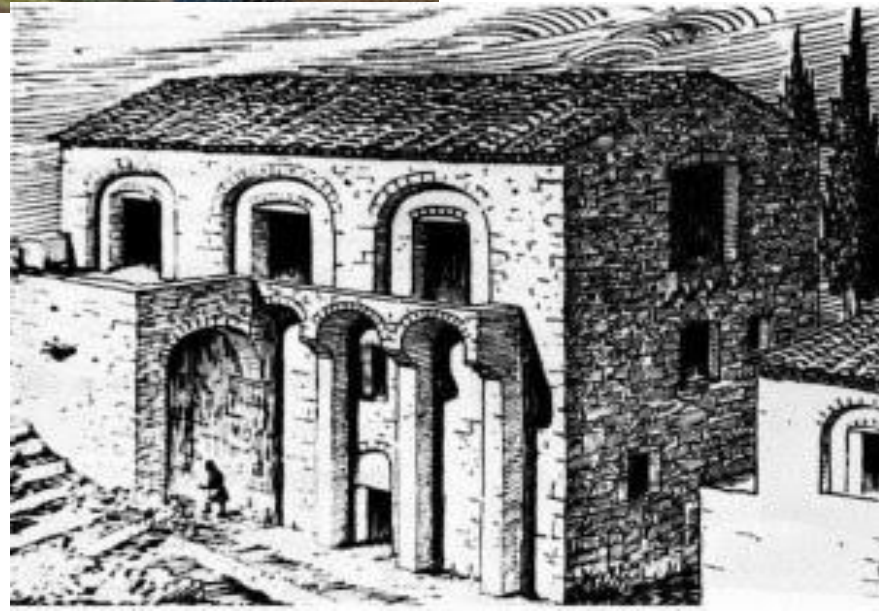
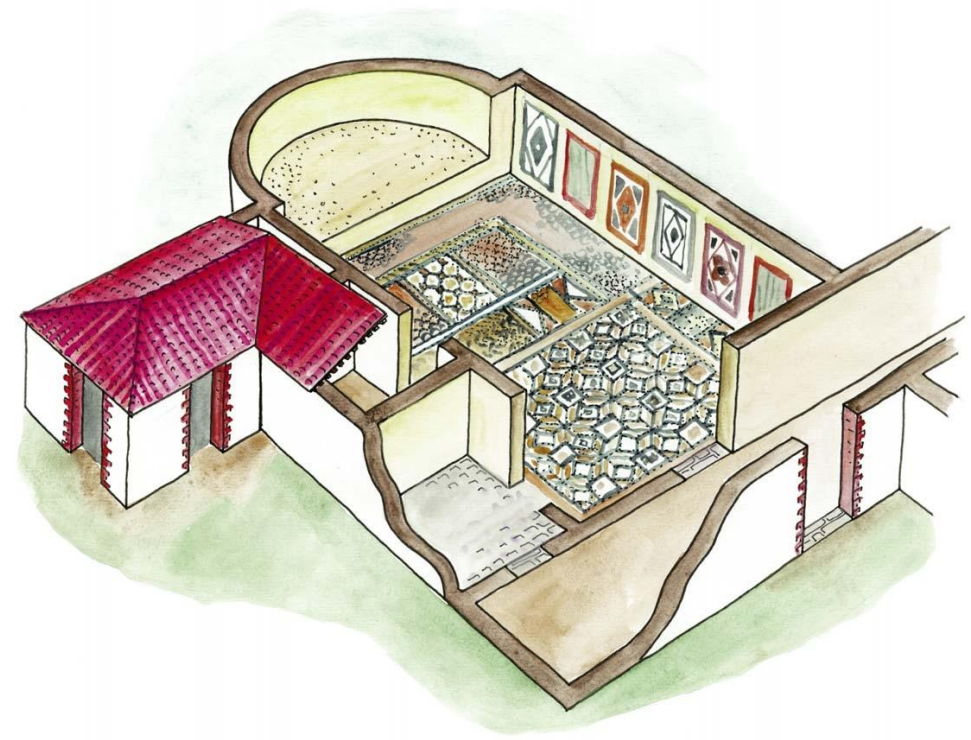

Η πόλη στο Βυζάντιο

Γιάννης Μπαρτσώτας

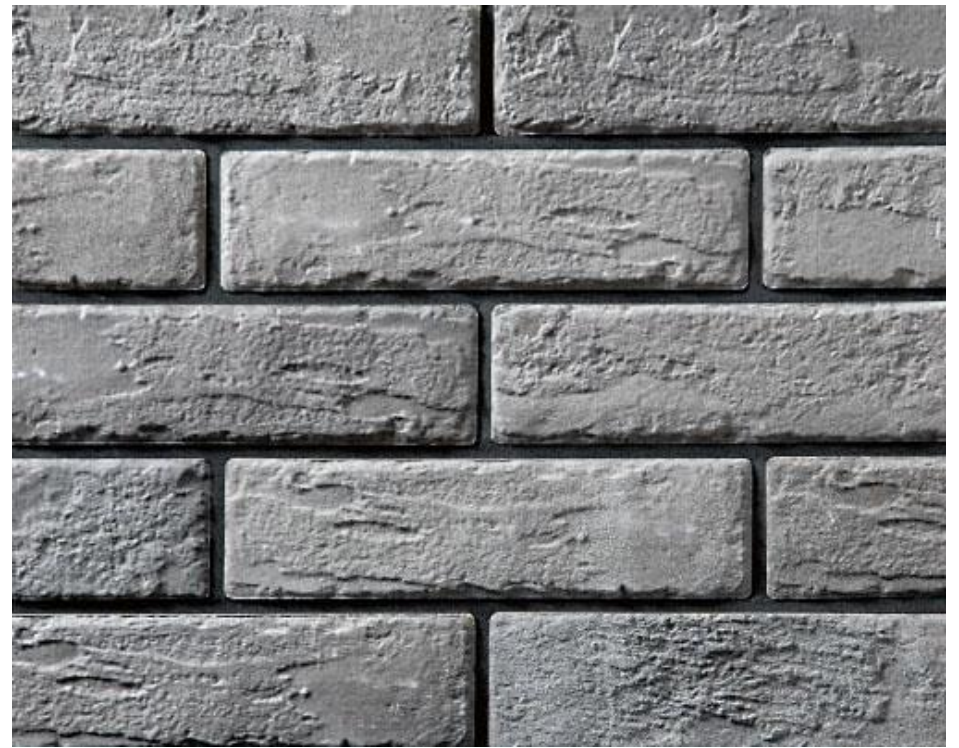
Οικίες

- Την παλαιοχριστιανική και μεσοβυζαντινή εποχή τα σπίτια βρίσκονται μέσα στα τείχη της πόλης ή του κάστρου με τις περιοχές κατοίκησης να καταλαμβάνουν μία αρκετά μεγάλη έκταση τους. Οι οικίες, που συχνά οργανώνονται σε γειτονιές γύρω από μία ενοριακή εκκλησία, βρίσκονται άλλοτε κοντά η μία στην άλλη με μεσοτοιχίες κι άλλοτε είναι διασκορπισμένες άτακτα στο χώρο. Πάντως και στις δύο περιπτώσεις δε φαίνεται να ακολουθείται κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο, ακολουθώντας τη μορφολογία του εδάφους. Στις μεγάλες πόλεις της αυτοκρατορίας συνυπήρχαν τα ισόγεια σπίτια που διατάσσονταν γύρω από μία κεντρική αυλή και τα δίπατα ή πολυώροφα κτίσματα που διαιρούνταν σε διαμερίσματα. Οι εύποροι διατηρούσαν τις κατοικίες τους μέσα στις πόλεις, αν και δεν είναι σίγουρο αν έμεναν σε ξεχωριστές συνοικίες ή αν γειτόνευαν με φτωχότερα οικήματα.

Υλικά κατασκευής σπιτιών

- Για το χτίσιμο των σπιτιών τους οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν συνήθως λίθους, τούβλα και ξύλα, ενώ για συνδετική ύλη χρησιμοποιούσαν λάσπη από άμμο, ασβέστη ή ακόμα και χώμα, στις πιο φτωχικές κατασκευές. Τα ευτελή υλικά δομής που χρησιμοποιούνταν καθ' όλη τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου ίσως δικαιολογούν το γεγονός ότι ελάχιστα δείγματα κοσμικής αρχιτεκτονικής έχουν διασωθεί στη σημερινή εποχή.

Νόμοι σχετικοί με τις οικίες

- Οι νομικές διατάξεις που ρύθμιζαν την πολεοδομική οργάνωση των πόλεων και την οικοδόμηση δείχνουν μία ιδιαίτερη φροντίδα για την αισθητική και την υγιεινή τους. Υπήρχαν ρυθμίσεις για τον αριθμό των ορόφων που μπορούσε να διαθέτει μία κατοικία, για το κτίσιμο μπαλκονιών και κλιμακοστασίων και για την απόσταση μεταξύ των οικιών, ενώ σε περιοχές, όπως η Κωνσταντινούπολη απαγορευόταν ακόμα και η παρεμπόδιση της θέας προς τη θάλασσα. Ιδιαίτερα οι πλούσιοι ιδιοκτήτες έπρεπε να φροντίζουν τις προσόψεις των σπιτιών τους για να ομορφαίνουν την πόλη και να ευχαριστούν τους περαστικούς.

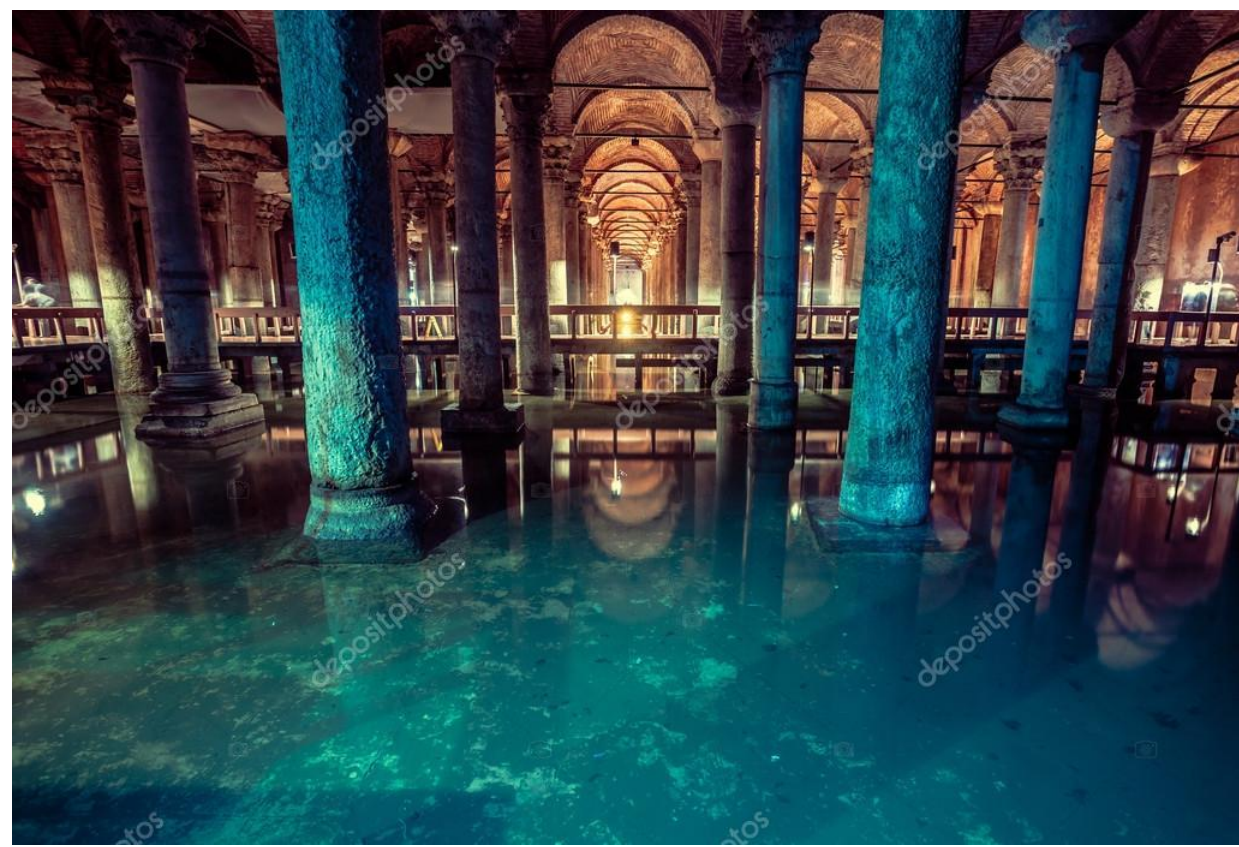
Υδραγωγείο Φερών

- Στη στροφή του δρόμου προς Φέρες, πάνω στον αρχαίο ποταμό Σαμία, φαίνεται το βυζαντινό υδραγωγείο που μετέφερε το νερό από μακρινή πηγή στον οικισμό της Μονής. Μεγαλόπρεπες οι δύο καμάρες, ύψους 5 μέτρων, ανοίγματος 7 μέτρων και πλάτους 1,30 μέτρων. Χτισμένο πριν 800 χρόνια από πυρόλιθο με πλίνθους στους οριζόντιους αρμούς, με προσωπική επίβλεψη και φροντίδα του Ισαάκιου Κομνηνού.

Βασιλική Κινστέρνα

- Βασιλική Κινστέρνα ή Κιστέρνα ή Κινστέρνα του Ίλλου, γνωστή πλέον ως Γερεμπατάν Σαράι είναι η μεγαλύτερη υπόγεια δεξαμενή νερού που κατασκευάστηκε στην Κωνσταντινούπολη, διαστάσεων περίπου 141×66.5 μ. στην κάτοψη και χωρητικότητας 78.000 m^3 . Βρίσκεται στον πρώτο λόφο της πόλης, περίπου 150 μέτρα νοτιοδυτικά της Αγίας Σοφίας. Ονομάστηκε έτσι λόγω της θέσης της, κάτω από τη Βασιλική Στοά που βρισκόταν δυτικά του Αυγουσταίου. Η Στοά χτίστηκε πιθανώς από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο αλλά καταστράφηκε περίπου το 475. Η κινστέρνα διαμορφώθηκε ως έχει σήμερα, όταν ξαναχτίστηκε γύρω στο 542 μ. Χ. από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό Α', για την ύδρευση της Κωνσταντινούπολης σε ολόκληρη τη βυζαντινή περίοδο και για να προμηθεύει νερό στο παρακείμενο Μέγα Παλάτιον, όπου είχε την έδρα του ο βυζαντινός αυτοκράτορας.

Υδραγωγείο Πάτρας

- Στην πόλη υπήρχε και ένα καλά κατασκευασμένο σύστημα ύδρευσης με υπόγειο δίκτυο αγωγών. Το νερό έφθανε στην πόλη με το λεγόμενο ρωμαϊκό υδραγωγείο αφού διάνυε απόσταση 7,5 χιλιομέτρων, περνώντας από το πάνω μέρος, το νοτιοανατολικό του φρουρίου της πόλης. Το νερό κατέληγε στο υδραγωγείο, που βρίσκεται στο φρούριο των Πατρών και από εκεί διαμοιραζόταν μέσω των υπόγειων αγωγών και διακλαδιζόταν στην πόλη. Το νερό ξεκινούσε, η υδρομάστευση δηλαδή, από τις πηγές του ποταμού Διακονιάρη. Το μεγάλο αυτό έργο με την τόσο σημαντική, ζωτική σημασία για την πόλη, τον οποίο θα ήταν και εξαιρετικά δαπανηρό κατασκευάστηκε πιθανόν από τον αυτοκράτορα Αδριανό στις αρχές του 2ου μ. χ. αιώνα, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η λειψυδρία στην πόλη, γιατί μέχρι τότε η ύδρευση αντιμετωπιζόταν με πηγάδια

Πλατείες

- Οι πόλεις της Ύστερης Αρχαιότητας, , διέθεταν στο κέντρο τους το forum (τον Φόρο), συγκρότημα κτιρίων δημόσιου χαρακτήρα, με αίθουσες για τα αρχεία της πόλης, το Βουλευτήριο, τα δικαστήρια, τη βιβλιοθήκη, το νομισματοκοπείο και άλλα, συνήθως σε επίπεδο χαμηλότερο από το Καπιτώλιο, όπου ήταν ιδρυμένοι οι ναοί του Δία , της Ήρας και της Αθηνάς .Στον Φόρο, όμως, λειτουργούσαν και καταστήματα στις στοές (μονές, διπλές, υπόγειες) που περιέβαλλαν την κεντρική πλατεία, στο μέσον της οποίας δέσποζε συνήθως ένας κίονας με το άγαλμα του αυτοκράτορα στην κορυφή

Φόρος του Κωνσταντίνου

- Ο φόρος του Κωνσταντίνου ή το φόρο του Κωνσταντίνου, ήταν πλατεία η οποία δημιουργήθηκε κατά την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης το 330 μ.Χ. και βρισκόταν έξω από τα παλαιά τείχη της πόλης του Βυζαντίου. Η πλατεία ήταν κυκλικού σχήματος και διέθετε δύο μνημειώδεις στήλες στα ανατολικά και δυτικά της, ενώ στο κέντρο της υπήρχε η στήλη του Κωνσταντίνου Α΄ τμήματα της οποίας διασώζονται έως σήμερα. Το κτήριο της γερουσίας βρισκόταν στη βόρεια πλευρά, ενώ ο χώρος ήταν διακοσμημένος με πλήθος αρχαίων αγαλμάτων και έργων τέχνης.

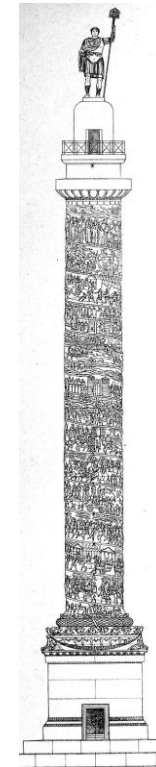
Άλλες Πλατείες

- **Ο φόρος του Αρκαδίου** ήταν πλατεία της Κωνσταντινούπολης η οποία κτίστηκε το 403 μ.Χ. από τον αυτοκράτορα Αρκάδιο. Η τοποθεσία του ήταν στον 7ο λόφο της πόλης και ήταν η κοντινότερη πλατεία προς τα τείχη της πόλης, στα δυτικά του κέντρου της πόλης και κατά μήκος της Μέσης οδού.
- **Ο Φόρος του Θεοδοσίου Α'** ήταν πλατεία της Κωνσταντινούπολης, η οποία κτίστηκε κατά την εποχή του Κωνσταντίνου Α΄ στις αρχές του 4ου αιώνα και ήταν αρχικά γνωστή ως Φόρος του Ταύρου . Κατά το 393 μετονομάστηκε από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Α΄, ο οποίος την ξανάκτισε
- **Ο φόρος του Βοός** ήταν πλατεία της Κωνσταντινούπολης η οποία χρησιμοποιούνταν ως τόπος για ζωπανηγύρεις εκτελέσεις και βασανιστήρια.

φόρος του Βοός

Φόρος του Θεοδοσίου Α' φόρος του Αρκαδίου

ΔΡΟΜΟΙ

Οι δρόμοι, από τα βασικά συστατικά στοιχεία μιας πόλης, δε μένουν αμετάβλητοι στις αλλαγές που χαρακτηρίζουν τις πόλεις. Κατά την περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας, οι περισσότερες πόλεις της αυτοκρατορίας είχαν υιοθετήσει το γνωστό ιπποδάμειο σύστημα. Οι νέες όμως πόλεις της αυτοκρατορικής περιόδου σχεδιάστηκαν με βάση την οργάνωση των στρατοπέδων του ρωμαϊκού στρατού: είχαν δύο κύριες οδούς, κάθετες μεταξύ τους αλλά παράλληλες προς τα σημεία του ορίζοντα, την *decumanus maximus*, με κατεύθυνση Ανατολή-Δύση, και την *cardo*, με κατεύθυνση Βορράς-Νότος, οι οποίες ξεκινούσαν από το κέντρο της πόλης, όπου βρισκόταν το *Forum* (Αγορά), και κατέληγαν στις πύλες των τειχών. Οι δρόμοι αυτοί διέθεταν και στις δύο πλευρές τους στοές, που στέγαζαν εμπορικά καταστήματα και εργαστήρια. Σε κάποιες πόλεις εμφανίζεται το σύστημα της διασταύρωσης των κεντρικών λεωφόρων, ενώ σε άλλες χρησιμοποιείται μόνο ένας κεντρικός δρόμος, προς τον οποίο οδηγούν μικρότεροι και στενότεροι δρόμοι.

ΕΓΝΑΤΙΑ

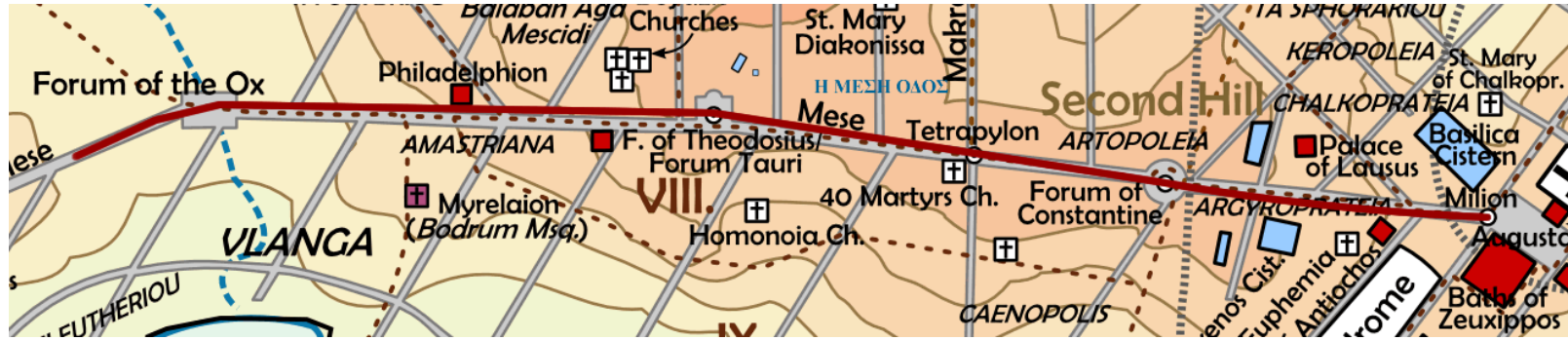
- Η Εγνατία κατασκευάστηκε για να εξυπηρετήσει τις στρατιωτικές ανάγκες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στις επαρχίες της βαλκανικής χερσονήσου. Παράλληλα όμως χρησίμευε και για τη διακίνηση εμπορευμάτων, καθώς και τη μετακίνηση ταξιδιωτών και βοήθησε στις μεταφορές και στην επικοινωνία των ανθρώπων. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς κατασκευάστηκε η αρχαία Εγνατία. Ο δρόμος πρέπει να έγινε τμηματικά και να ολοκληρώθηκε μεταξύ του 146 π.Χ. και του 118 π.Χ. Διέσχισε τη Βαλκανική χερσόνησο από την Αδριατική ως τα Κύψελα του Έβρου ξεκινώντας από το Δυρράχιο και περνώντας διαδοχικά από τη Λυχνιδό (Οχρίδα), Ηράκλεια, Πέλλα, Θεσσαλονίκη, Αμφίπολη, Φιλίππους, Τόπειρο, Μαξιμιανούπολη και Τραιανούπολη, συνδέοντας τη νότια Ιταλία και τη δυτική Μεσόγειο με το Αιγαίο, την ανατολική Μεσόγειο, τον Εύξεινο Πόντο και την Ασία. Αργότερα, πιθανόν με τη μεταφορά της πρωτεύουσας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη από το Μεγάλο Κωνσταντίνο (330), κατασκευάστηκε η επέκτασή της από τον Έβρο μέχρι το Βυζάντιο. Τη σημασία της παλιάς Εγνατίας στη βυζαντινή εποχή μαρτυρούν επίσης το πλήθος τελωνειακών σταθμών που λειτουργούσαν κατά μήκος της.

Η Μέση οδός

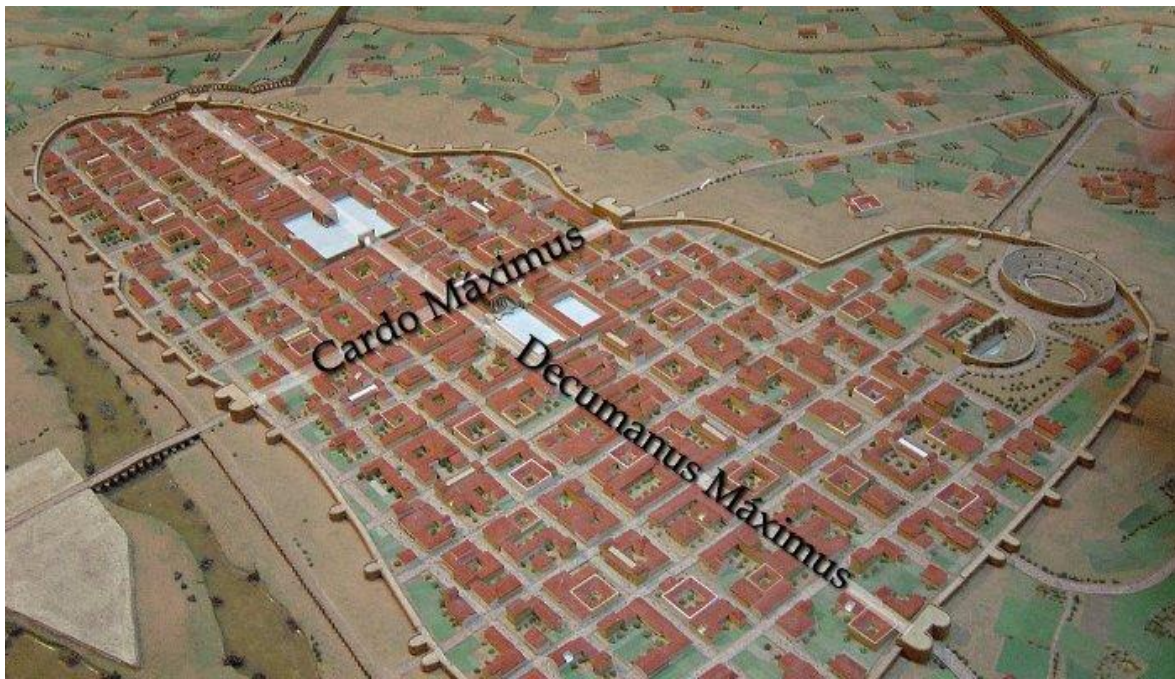
- Η Μέση οδός ήταν η κύρια οδική αρτηρία της Κωνσταντινούπολης, σήμερα γνωστή ως Ντιβάν Γιολού και η οποία ήταν γνωστή ως «οδός του Ντιβανιού». Στην διάρκεια της βασιλείας του Κωνσταντίνου Α΄ ήταν επίσης γνωστή ως Ρηγία, ωστόσο το όνομα αυτό έπεσε σύντομα σε αχρησία.

Η Μέση ήταν γνωστή με αυτό το όνομα, είτε γιατί διέσχιζε το κέντρο της πόλης, είτε γιατί ήταν περιτριγυρισμένη από περιστύλια και στις δύο πλευρές της. Τα περιστύλια αυτά ήταν δύο ορόφων. Το ανώτερο επίπεδο, το οποίο χρησιμοποιούνταν για την κυκλοφορία, ήταν στρωμένο με μάρμαρο. Στο επίπεδο της οδού ήταν εγκατεστημένοι έμποροι.

ΚΥΡΙΕΣ ΟΔΟΙ

- Στο Βυζαντιο υπήρχαν δύο κύριες οδοί, κάθετες μεταξύ τους αλλά παράλληλες προς τα σημεία του ορίζοντα, την *decumanus maximus*, με κατεύθυνση Ανατολή-Δύση, και την *cardo*, με κατεύθυνση Βορράς-Νότος, οι οποίες ξεκινούσαν από το κέντρο της πόλης, όπου βρισκόταν το Forum (Αγορά), και κατέληγαν στις πύλες των τειχών. Οι δρόμοι αυτοί διέθεταν και στις δύο πλευρές τους στοές, που στέγαζαν εμπορικά καταστήματα και εργαστήρια.

Θεσσαλονίκη decumanus maximus

Βιβλιογραφία

- <http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=meleti&lang=gr&id=6&level=1>
- <http://www.diakonima.gr/2013/08/09/%CE%B7-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B2%CF%85%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BF-%CE%BF%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B5%CF%82/>
- <https://www.kallirroehotel.gr/romaiko-idragogeio-patras/>
- <http://pitm86.wixsite.com/byzantium/>
- <http://www.thetoc.gr/politismos/article/mia-marmarostrwmeni-plateia-twn-buzantinwn-sti-thessaloniki>
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CF%85%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%AE_%CE%9A%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7